

New York-i beszélgetés a Nicolae Iorga tanszékről

Deák István professzor a New York-i Columbia Egyetem Kelet-közép-európai Intézetének igazgatója. Ebben az intézetben működik a román történelmet és civilizációt tanulmányozó, Nicolae Iorga nevét viselő tanszék is. Az intézetben betöltött szerepének megfelelően Deák professzor, a tudós lelkiismeretességén túl, körültekintően gondoskodik arról, hogy a román állam által létesített és szubvencionált tanszék megfelelő körülmények között fejthesse ki tevékenységét. Családjával, amelynek kíséretében hazánkba is ellátogatott már, a Hudson folyó partján fekvő elegáns negyedben lakik, a Kossuth-szobor tőszomszédságában.

Éltem az alkalommal, hogy ebben az évben a Nicolae Iorga tanszék tanáráként a közelében dolgozom, és mindenekelőtt Deák István professzor előzékenységével, hogy megkérjem, válaszoljon néhány kérdésemre.

— *Meggyőződésem, hogy a romániai olvasót érdekelné néhány adat az Ön által vezetett intézet tevékenységéről. Mekkora területet fog át? Milyen tevékenységet folytat? Kik a munkatársai? És kik hasznosítják működésének eredményeit (tanerők, kutatók, diákok)?*

— A Columbia hagyományosan nemzetközi érdeklődésű egyetem, ami nem meglepő, hiszen New York kozmopolita város (rossz nyelvek szerint nem is tartozik az Egyesült Államokhoz...), az egyetemet rengeteg külföldi látogatja, és a tanári kar jelentős része külföldön született. A tibeti nyelvet ugyanúgy tanítják itt, mint a szlovákot. Az egyetem telefonkönyvében vagy ötven magyar név található — igaz, hogy a tanszemélyzet létszáma öt és fél ezer, és az adminisztráció ezer fölött van. A Kelet-közép-európai Intézet csak egyike az egyetem számos „területi” intézetének. A Nemzetközi Kapcsolatok épületében, ahol intézetünk központja található, közvetlen szomszédunk az orosz intézet. Alattunk a dél-ázsiai intézet és a szláv nyelvek fakultása működik, felettünk a latin-amerikai intézet.

Intézetünk összefogja mindazokat, akiket az egyetemen valamilyen okból érdekel Kelet-Közép-Európa múltja vagy jelene. Más szóval szövetséget alkotunk, szakemberek és amatőrök szövetségét, amelynek tagja lehet az egyetem minden tanára és diákja. Rendezvényeinket az egyetemhez nem tartozó érdeklődők is látogatják.

„Kelet-Közép-Európa” bizonytalan és meghatározhatatlan fogalom: nem alkot sem földrajzi, sem kulturális, sem történelmi egységet. Intézetünk foglalkozik mindazokkal az országokkal, amelyek kívül esnek a másik két európai intézet — az orosz és a nyugat-európai — érdeklődési körén. Így hozzánk tartozik, meglehetősen logikátlanul, Finnország, sőt Görögország is. A kelet-közép-európai országok egyetlen közös vonása, hogy egyik sem nagyhatalom, és hogy történelmük folyamán sokat szenvedtek nagyhatalmi törekvésektől. Ide soroljuk Ausztriát is, minthogy az osztrák nép évszázadokon keresztül politikai közönségben élt más dunavölgyi népekkel.

Diákjaink döntő többségükben az ún. graduate facultiest látogatják, vagyis alsó fokú egyetemi diplomával már rendelkező, érettebb hallgatók, akik doktorátusra készülnek a bölcsészkar valamelyik alosztályán. Legtöbb diáktagunk történész. Intézetünk feladata, hogy terjessze a Kelet-Közép-Európa-ra vonatkozó ismereteket, nemcsak az egyetemen, hanem az egész országban. Az egyetem és több magánalapítvány nagylelkű anyagi támogatása lehetővé teszi, hogy konferenciákat és képzőművészeti kiállításokat rendezzünk, vendégtanárokat és előadókat fogadjunk, ösztöndíjakat adjunk, serkentsük a diákok és tanárok kutatómunkáját, könyvek ezreit vásároljuk, és lehetővé tegyük különböző monográfiák és szakdolgozatok megjelenését. A pénzalapok biztosítása állandó gondunk, és az intézet igazgatójának legkellemetlenebb, leghálátlanabb feladata. Munkánkban közel negyven tanár és előadó vesz részt a humán tudományok minden ágából. Személyes érdeklődésünk túlterjed Kelet-Közép-Európa határain, majdnem mindannyian más

intézetekben is tevékenykedünk. Tanáraink közé tartozik Halasi-Kun Tibor turkológus, a balkáni és magyarországi oszmán hódítás szakértője, Gáti Károly politológus, valamint jómagam. Robert Austerlitz nyelvész kollégámról, a finnugor tanszék vezetőjéről úgy tudjuk, hogy brassói születésű; magyarul, románul, finnül, angolul, franciául és németül egyformán jól beszél. A román nyelv tanára, Thaddeus Ferguson színes bőrű, vagyis ősi amerikai.

Mintegy negyvenre becsülöm azoknak a diákoknak a számát, akik rendszeresen tevékenykednek intézetünkben. Kelet-közép-európai tárgyú kurzusainkon ennél több diák vesz részt. Munkánk legfőbb értékét abban látom, hogy közös kutatásra, összehasonlító elemzésre ösztönözzük a legkülönbözőbb származású és szakmájú kollégákat. Nemzetiségi különbözőségünk és közös amerikai élményeink tudatában harmonikus egyetértésben dolgozunk.

— *Hogyan értékeli Deák professzor a Nicolae Iorga tanszék létesítését és a keretében eddig végzett, illetve folyamatban levő munkát?*

— A Iorga-katedra alapítása rendkívül fontos esemény volt intézetünk és az egyetem életében. A szocialista államok közül elsőnek Románia létesített szoros kapcsolatot a Columbia Egyetemmel. Azóta mások is követték a példát, de a román kulturális intézmények áldozatkészsége és ügyszeretete egyedülálló. A Iorga-tanszék nem állandó jellegű, és vendégtanáraink évenként csak egy szemeszterre látogatnak el hozzánk, mégis igen nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy a román kultúra rendszeresen képviselteti magát egyetemünkön. Ez a fejlemény már csak azért is előnyös, mert a Iorga-katedra alapításával körülbelül egy időben megalakult a kiválóan vezetett New York-i román könyvtár. Vendégtanáraink, sorrendben: Constantin C. Giurescu és Vlad Georgescu történészek, valamint Achim Mihu szociológus, kitűnő munkát végeztek, és sok barátot szereztek hazájuknak. Jellemzősül említeném, hogy vendégeink működésének eredményeképpen az intézet három hallgatója végez kutatómunkát Bukarestben. Mind a hárman román témáról írják doktori disszertációjukat. A jövőt illetően szép és hasznos lenne a Iorga-tanszéket állandósítani, és az egész tanévre kibővíteni. Előítéletek nélkül, a kölcsönös megbecsülés jegyében működünk együtt. Bízom abban, hogy román kollégáink is hasznosnak, érdekesnek érzik New York-i látogatásukat. Legyen szabad megemlítenem, hogy a román katedra létesítésében nagy segítségünkre volt Corneliu Bogdan washingtoni román nagykövet és Mircea Mitran kultúrattasé.

— *Milyen tudományos és oktatói tevékenységet fejt ki Deák István professzor? Minthogy volt szíves megmutatni a levéltári anyag egy részét, de még a kéziratot tartalmazó dossziét is, tudom, hogy monografikus terjedelmű könyvet ír Kossuthról. Milyen szakaszban van a munka, és számítása szerint mikor kerül nyomdába, főként pedig: mikor jut el az olvasóhoz?*

— Tanítok, vizsgáztatok, egyetemi és országos történész bizottságokban tevékenykedem, intézeti ügyekkel vesződöm. Ha lenne időm, hamar befejezném a *Kossuth Lajos és az 1848-as forradalom* című, angol nyelvű monográfiámat. Nem régen foglalkozom a kérdéssel, azelőtt inkább modern német történelemről, a weimari köztársaságról és a fasizmusról írtam. Ha minden jól megy, őszre elkészülök a kézirattal. Legfőbb gondom, hogy miként elégítsem ki mind a művelt amerikai olvasót, mind a magyar történelem szakértőit. Úgy érzem, hogy elég új levéltári anyagot találtam Budapesten ahhoz, hogy a szakértő érdeklődését is felkeltsem. Legyünk optimisták: 1975-re az olvasók kezébe kerül a könyvem.

— *A Tribuna României egyik cikkéből tudom, s azóta Öntől is hallottam, ismét Romániába készül, hogy részt vegyen az ez év nyarán Suceaván megtartandó történelemtudományi kongresszuson. Mi a profilja ennek a tudományos jellegű találkozóknak, és mivel járul hozzá Ön a kongresszus munkálataihoz?*

— Augusztus 18. és 21. között Suceaván tartjuk az első román—amerikai történésztalálkozót. Innen tizen megyünk, hogy a román kollégákkal megvitassuk a román történelemnek azokat a kérdéseit, amelyekben a román—amerikai történész együttműködés eredményesnek bizonyulhat. Nagy jelentőségű lépés ez: út a közös kutatás és a közös könyvkiadás felé. A konferencia témái: a felvilágosodás kora a dunai fejedelemségekben és Erdélyben, a román nemzeti gondolat fejlődése a XIX. század első felében és Románia szerepe az I. világháborúban. Ha a találkozó sikeres lesz, amiben biztos vagyok, akkor jövő év őszén New York-

ban találkozunk ismét. Jőmagam a román nemzeti gondolat kérdésével foglalkozó ülészakon tartok előadást.

— *Első találkozásunkkor, Bukarestben, 1973 nyarán, Ön elmondta, mennyire sajnálja, hogy nem látogathat el Kolozsvárra is. Említette akkor, hogy szereti ezt a várost. Örülnék, ha megindokolná a vallomását, amely nekem, mint kolozsvárnak, igen jólesett.*

— Szeretem Kolozsvárt, mert rajongok minden városért, amely nagy történelmi múlttal rendelkezik, patinája van, és művelődési szempontból jelentős. Magát a várost csak egyszer láttam, gyerekkoromban. Az új Kolozsvárt nem ismerem, a nyáron szeretném megismerni. Annyi mindent olvastam Kolozsvárról, hogy úgy érzem, tudakozódás nélkül is eltalálnék mindenhova.

— *Tudomásom van róla, hogy Ön olvassa a Korunkot. Lenne szíves néhány szót mondani a folyóiratról, arról, hogy milyen cikkek érdekelték, kiknek a nevére figyelt fel?*

— A *Korunkot* rendszeresen kézhez kapom, hála a szerkesztőség figyelmeségének. Nem szabadna bevallanom, mert New York-i provincializmusomat bizonyítja, mennyire meglepett a *Korunk* ragyogó stílusa, mondanivalójának újszerűsége, íróinak tájékozottsága. Minden érdekel, ami a folyóiratban megjelenik, bár nincs időm az összes cikkeket áttanulmányozni. Igen nagy élvezettel olvasom a történelmi tárgyú értekezéseket, különösen Jordáky Lajos írásait. Az 1848-as forradalommal kapcsolatos cikkeket monográfiámban is idézni fogom. Szívből köszöntöm a *Korunk* és a *Korunk Évkönyv* szerkesztőit és munkatársait, s hálás vagyok nekik, hogy olyan sokat tesznek kultúránkért. Bár Amerikában is felmutathatnánk ehhez hasonló magyar kulturális folyóiratot!

Incze Ferenc: Arcok